

crkva u svijetu

POGLEDI

REDOVNIŠTVO U PROCIJEPU

Nikola Mate Roščić

Hitjeli mi to ili ne, Crkva se nalazi u jednoj od svojih najkorjenitijih povijesnih katarzi, prolazi kroz epohalni proces čišćenja, rasta i dozrijevanja. Katkada iz naše mravlje perspektive i zbog uronjenosti u neposredna svagdanja zbivanja jedva da uspijevamo uočiti obrise velikih zakoračaja i usmjerenja na koje se Crkva odlučuje. Najuočljiviji znakovi tog radikalnog mijenjanja naziru se u promijenjenoj liturgiji, stvaranju novog zakonika, prihvaćanju teološkog pluralizma. Procesi decentralizacije i demokratizacije na svim razinama crkvenog života i struktura sve su uočljiviji. Svijesna svog iskonskog identiteta Crkva smiono ulazi u proces revizije svojih struktura, pogotovo onih koje su nedvojbeno ljudska tvorevina vezana za određeno vrijeme i prostor. U svemu tome se očituje želja Crkve da se potvrdi u današnjem svijetu, da u koordinatama suvremene kulture, politike i gospodarstva pronađe svoj put do svakog čovjeka i da svijetu prenese neokaljanu izbaviteljsku blagovijest Isusa Krista.

Položaj redovništva u Crkvi

U tom svecrkvenom procesu preobrazbe nalazi se i redovništvo. Oduvijek je položaj redovnika u Crkvi i u svijetu bio svojevrсни problem pravne, strukturalne i teološke naravi. Redovništvo kao izrazito crkveni stalež i tvorevina, smješten negdje između kleričkog i laičkog staleža, optički je nalazilo svoje mjesto na rubovima Crkve i društva. Iako crkveni stalež, redovništvo ne spada u hijerarhijske strukture Crkve, premda najveći dio redovnika po svom svećeništvu ipak tvori dio zdanja iuris divini.

Po svojoj funkciji u Crkvi i po svom zavjetnom posvećenju redovnici stoje u procijepu karizmatičke i institucionalne osi, između klerika i laika, između sakramentalnog ređenja i osobnog kršćanskog posvećenja. Ni II. vaticanski sabor nije riješio pravni položaj redovnika u Crkvi, ali je ipak svojom ekleziologijom postavio neka načela po kojima se jasnije može odrediti *Sitz im Leben* redovništva u otajstvenom Tijelu Kristovu. Umjesto stoljetne podjele na staleže klerika, laika i redovnika, Sabor u

prvi plan stavlja *jedinstveni kršćanski stalež* pozvan na svetost. To je sveopći zajednički *genus* unutar kojega su moguće razne podvrste (*species*) već prema kriteriju raščlambe. U tom pravcu kreće se i poglavlje o redovnicima u nacrtu novog crkvenog zakonika.

Razvidno je da problem redovništva pravno još nije riješen, pa i nadalje ostaje složeno i zakučasto pitanje, pogotovo pod vidom redovničke izuzetosti (*exemptio*). Iz dostupne crkveno-pravne literature lako je razabrati kako postoje dvije poglavite tendencije u rješavanju tog pitanja. Dok minimalisti odriču redovništvu pravno-teološku crkvenost, dotle maksimalisti ističu i naglašavaju ukorijenjenost redovničkog poziva u Crkvi pridajući zavjetima sakramentalno značenje i sakramentalni karakter.

Teologija redovništva

Neovisno o pravničkim raspravama u posljednje vrijeme nastaje sve obilatija *teologija redovništva*. Uz brojnu literaturu s tog područja najugodnije iznenađuje poglavlje o teološkoj fenomenologiji redovničkog života u zbornom djelu velike nove svetopovijesne dogmatike *Mysterium salutis*. To je ustvari prvi pokušaj da se dogmatski uvrsti fenomen redovništva u traktat o Crkvi koja se kao zajednica Božjeg naroda ostvaruje kroz povijest. Trebalo je mnogo vremena da se to dogodi i da se ekleziološki traktat nadahnut saborskom uredbom o Crkvi oslobodi službenosti na hijerarhiologiju.

Kad se teološki govori o redovništvu, onda to svakako treba da bude u poglavlju o Crkvi, jer redovništvo doista spada u fenomen Crkve, u njezin život i djelovanje. To je oblik njezina ostvarenja. Ako imamo pred očima da u Katoličkoj Crkvi postoji oko milijun i pol redovnika i redovnica, onda je još razumljivije kako taj posebni način života i djelovanja iziskuje solidnu teološko-eklezijalnu utemeljenost. Redovnici žive svojim specifičnim načinom života, ne spadaju doduše u bitne strukture Crkve (hijerarhijska piramida), ali se u njima i po njima ostvaruje ideal novozavjetnog naroda Božjega. Oni vrše veliku djelatnost u Crkvi i za Crkvu i jesu najodličniji plod crkvenosti kršćanstva. Po svom nastanku i obistinjenju redovnici predstavljaju karizmatičku tendenciju u Crkvi, pa nije čudo da su uglavnom smatrani »lijevim krilom« Crkve. Ali bi bilo pogrešno zaoštravati taj karizmatički naglasak i stvarati alternativu karizmatičke i institucionalne Crkve. Jer manje više svi redovi, muški ili ženski, kontemplativni, apostolski ili mješoviti, zakonitošću života podliježu procesu institucionalizacije. Štoviše, neke družbe, posebno one nastale od 16. stoljeća naovamo, pokazuju u svom pravnom ustrojstvu vrlo veliku sličnost hijerarhijskim strukturama Crkve.

Budućnost redovništva

Današnje stanje gotovo u svim redovima širom svijeta pokazuje znakove previranja, traženja i naglog brojčanog opadanja. Položaj redovništva u Crkvi i odnos prema svijetu to su dva glavna izvorišta nesigurnosti, napetosti i lomova. Postaje sve jasnije da redovnici sa svim svojim kariz-

mama ne uspijevaju zaustaviti sunce nad dosadašnjim oblicima svoga života i djelovanja. Neumoljivi tijek vremena sa svim svojim izazovima zahtijeva radikalnu preobrazbu redovništva. To iziskuje i čeka i sama Crkva. A taj proces obnove ponegdje smrtonosno ranjava dosadašnje ustrojstvo i način redovničkog života. Tek rijetkima se posreći da bez težih unutarnjih lomova ostvare korjenite obnoviteljske zahvate. I možda neće biti nikakvo čudo ako ovaj suvremeni proces obnove proguta mnoge redove i družbe kao što se već više puta događalo kroz minula stoljeća u povijesti Crkve (usp. Raymond Hostie, *Vita e morte degli ordini religiosi*, u *Concilium*, 7/1974, str. 34—47).

Razni redovi i družbe nastajali su kroz povijest kao odgovor i odaziv na konkretne probleme i potrebe svijeta i Crkve. Jamačno se i mi danas nalazimo u jednoj takvoj kritičnoj epohi da će usred ovih previranja i traženja nastati nove redovničke družbe, unatoč postojanju tolikih ustanova. Znakove takva razvoja već donekle i naziremo. No, to neće biti redovničke ustanove i družbe u strogom smislu riječi, koliko novi pokreti i novi oblici zajedničkog života i rada nadahnuti iskonskom porukom Evanđelja i trajnom djelotvornom prisutnošću Duha Svetoga. Teško je reći kakav će biti oblik redovništva budućnosti, ali ću se baš ovdje rado poslužiti riječima isusovca o. Lipperta iz 1927. godine koje citira isusovac Mario von Galli u svom vanredno privlačnom djelu »*Življena budućnost — Franjo Asiški*« (Zagreb 1974): »Načelo organizacije, koje se proteže od Benedikta preko Dominika i Ignacija do novijih kongregacija i družbi, čini se da je u svojim nutarnjim mogućnostima već iscrpljeno. Time, naravno, ne želimo reći da je postalo suvišno ili da se može nadomjestiti. Ali nešto posve novo, za čim danas mnogi teže i što mnogi traže, nalazi se na posve drugom pravcu, u izvornom Fraujinu idealu. To se nalazi na liniji bića koje djeluje neposredno iz samoga sebe, a ne tek s pomoću nekakva htijenja, na liniji iskonski žive i izvorne osobnosti, oblikovane vlastitim nutarnjim zakonom i mjerilom. I ako Bog bude svojoj Crkvi jednom davao Red budućnosti, za kojim mnogi dobri ljudi živo čeznu, onda će taj sigurno nositi pečat Franjine duše« (str. 6—7).

Bilo kako bilo, redovništvo ima svoju budućnost u Crkvi i u svijetu, za Crkvu i za svijet. Neizbježive krize sadašnjeg vremena spremaju novo proljeće Crkve i njezinih redovnika, i ja sam duboko uvjeren da će mnogi samostani i redovničke zajednice postati prave oaze duhovne preobrazbe svijeta u duhu Kristova Evanđelja. Već danas osjećamo potrebu da samostani otvore vrata svima onima koji tragaju za tihim mirnim zakloništem u kojem bi mogli u dubini svoga vlastitog bitka osluškvati glas Trojedinoga. I već sada svijet i Crkva iskreno zahvaljuju kontemplativnim redovnicama koje kao Vestalke Nadsmisla čuvaju usred svijeta neugasivi oganj transcendentale stvarnosti za koju daju svjedočanstvo svojom žrtvom i ljubavlju.

Redovništvo u našoj Crkvi

No, ovdje ne možemo izbjeći nužnom pitanju o redovništvu u našoj mjesnoj Crkvi. Onome što želim reći pridajem važnost koju može imati

osobni sud i pogled jednog čovjeka, svjestan da drugi smiju i trebaju drukčije misliti i prosuđivati.

U Jugoslaviji, prema posljednjim dostupnim statistikama, živi i djeluje oko 2900 redovnika i oko 8000 redovnica. Oni su podijeljeni u 28 muških redova, opatija i provincija, te 45 ženskih samostojnih ustanova. Prosječno najveći broj redovnika i redovnica živi i djeluje među Hrvatima. Viši poglavari i poglavarice redovničkih zajednica udruženi su u *Vijeću i Uniji* kao svom zajedničkom organizmu preko kojeg dogovorno rješavaju svoja pitanja, programiraju zajednički rad i nastupe.

Zauzimanjem Vijeća i Unije pokušava se unijeti i usmjeriti obnoviteljski duh II. vatikanskog sabora među redovnike i redovnice naše zemlje. Dva vrlo uspješna Redovnička tjedna (1973. i 1974), savjetovanja i susreti samih viših poglavara i poglavarica, seminari za redovničke odgajatelje i odgajateljice uglavnom otkrivaju i pokazuju želje i mogućnosti obnoviteljskog procesa redovništva u našoj Crkvi. Tome valja svakako pridodati i izdavačku djelatnost koja preko biltena Vijeća i Unije, preko umnažanja materijala s raznih savjetovanja, te zasebnih knjiga s područja specifične redovničke problematike, želi poslužiti tom istom cilju. Na žalost toliko brojni redovnici i redovnice još uvijek nemaju svog časopisa, premda se njegova potreba sve jače osjeća i tom zahtjevu trebat će uskoro odgovoriti.

Redovnici u našoj Crkvi imaju svojih specifičnih problema, koji su katkada vrlo teški i mnogostruki. Dobar dio redovničkih svećenika uključen je u uobičajene crkvene strukture župskog apostolata pa se katkada jedva razlikuje od života i djelovanja svjetovnog klera. Manje ili više svi redovnici žele aktivno sudjelovati u neposrednoj pastoralnoj aktivnosti, jer je to najbolje osiguranje njihova opstanka. Na žalost u našoj Crkvi jedva da postoje mogućnosti za izvanžupski apostolat, koji bi više odgovarao redovničkom načinu života, pa je stoga sveden na minimum prostor tipičnom samostanskom ostvarenju redovničkog poziva. Kolike poteškoće proizlaze iz te crkveno-društvene uvjetovanosti, najbolje nam pokazuju neki javni ili prikriveni konflikti, od kojih trpi naša Crkva i naše redovništvo. U svakom slučaju možemo ustvrditi da redovnici u nas pokazuju svoju duhovnu vitalnost, otvaraju se novim mogućnostima djelovanja, ali se isto tako uočava gubitak smisla za tipični samostanski život. S druge strane pak redovnici uočavaju da se nisu ugasili otpori redovništvu kao takvom, i kao da još uvijek podmuklo traje mentalitet iz vremena Marije Terezije i Josipa II.

Muške redovničke zajednice nisu pošteđene od svojih unutarnjih potresa, različitih usmjerenja i opredjeljenja u traženju novih putova. U dobroj mjeri još uvijek traje uhodani način vršenja vlasti, odgoja i programiranja.

Redovnice su daleko brojnije po članstvu i po broju družbi kojima pripadaju. Lišene mogućnosti djelovanja u svojim školama, odgojnim zavodima, bolnicama i domovima za starce i nejaku djecu, redovnice su prisiljene preorijentirati svoje kadrove. Sve više se usmjeravaju na preuzimanje raznih podvrsta pastoralne djelatnosti po župama. Porasle

brojem i pritisnute osnovnim egzistencijalnim problemima, mnoge su redovnice pošle na službu izvan domovine. Naša Crkva nije imala mogućnosti da iskoristi i organski upotrijebi sav taj silni potencijal redovnica. Tko sa strane promatra sestarske zajednice lako će uočiti začuđujuću sposobnost snalaženja, prilagođavanja i improvizacije. Međutim i u ženskim redovničkim društvima susrećemo sukobe mentaliteta, konflikt generacija, koji katkada ima i vrlo velike razmjere.

U procijepu prošlosti i budućnosti

Općenito govoreći možemo ustvrditi da redovništvo naše Crkve iskustveno proživljava opće svecrkvene i svesvjetske probleme, pojačane i obilježene našom posebnom društveno-crkvenom stvarnošću. Mnogi redovnici se sve više osjećaju na rubu crkvene stvarnosti, izloženi najneugodnijem osjećaju suvišnosti. Mnoštvo događaja, riječi i stavova hrani njihovu pomalo kolektivnu psihozu nesigurnosti. Dok mlađi redovnički naraštaj često lakomislenom površnošću prihvaća neprovjerene nove vrednote velikih riječi i smionih eksperimenata, starije generacije psihološki shvatljivom upornošću brane dosadašnje oblike zajedničkog života i potvrđenu praksu običaja i samostanskog ophođenja. Oduševljavajući se za novo, ili uporno braneći staro i dosadašnje, kao da ni jedni ni drugi ne uviđaju kako im izmiču stvarni problemi redovništva. A prije svega valja osvijetliti temeljne postavke o ukorijenjenosti redovničke karizme u Crkvi, to jest valja osnažiti teološku opravdanost redovničkog staleža u Crkvi i za Crkvu.

Koncil je zacrtao postupnu i dugoročnu obnovu redovništva. Ta obnova u nas još nije pokazala svoje stvarne domete i zauzete inicijative. Ima mnogo dobrih pokušaja, znamo za gorljive revnovatelje, vide se i neka ostvarenja, ali je to još uvijek na razini prigodnosti i improvizacije. Još je uvijek nejasan položaj redovnika i redovnica u našoj Crkvi. Kompromisi, popuštanja ili pokoji kategorički stav u nekim spornim pitanjima mogu biti prikladan način da se riješi neki konkretni »slučaj«, ali se time nismo približili totalnom rješenju »redovničkog pitanja« u našoj Crkvi. Još nije bilo nijednog ozbiljnog pokušaja da se to rješenje potraži. I stoga naše redovništvo u svojoj cjelini živi, djeluje i ostvaruje se na uobičajeni i uhodani dosadašnji način. A to znači da je trpno izloženo svim mogućnostima i nepredvidivim zapljuskivanjima, previranjima i tjeskobama, i da je jače povezano uz prošlost nego što je okrenuto budućnosti. A to je ponekad slika cijele naše Crkve.

I redovništvo naše Crkve ima svoju budućnost. Kao što su kroz prošlost redovnici i redovnice ove zemlje posvjedočili svoju veliku ljubav prema Kristu i Crkvi, kao što su ovom narodu dali velike doprinose djelotvorne ljubavi i zadužili ga svojom kulturnom djelatnošću, tako će oni i u budućnosti uvijek iznova pronalaziti nove oblike života, u kojima će ostvarivati svoj evanđeoski ideal, dajući svjedočanstvo za vječne vrednote. Suočeni s potrebama Crkve i shvaćajući znakove vremena, oni će inorati prilagoditi svoj život tako da svježina njihova ideala bude privlačna i višestruko korisna svim ljudima. A ta je budućnost već u nama.